

Особливості використання проблемного навчання у підготовці соціальних працівників

А. М. Попович

Україна, м. Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти сприяли оформленню проблемного навчання в окремий напрямок педагогіки вищої школи, що сприяє його активному впровадженню в Україні. Автори проблемного методу надають виключного значення заміні стратегії «від знань до проблеми» на стратегію «від проблеми до знань». Організація навчальних занять передбачає створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність студентів з їх вирішення, в результаті чого і відбувається творче оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками.

Тобто змінюються характер і структура пізнавальної діяльності студентів з метою розвитку ядра творчої діяльності: можливість самостійно побачити і сформулювати проблему; здатність висунути гіпотезу, знайти або винайти спосіб її перевірки; зібрати і проаналізувати дані, запропонувати методи вирішення складних життєвих обставин клієнтів; здатність передбачити можливі негативні наслідки запропонованого втручання.

Головна психолого-педагогічна мета проблемного навчання – розвиток професійного проблемного мислення – у кожній конкретній діяльності має свою специфіку. Взагалі розвиток творчих здібностей носить прикладний характер і конкретизується стосовно предмету діяльності, перетворюючись у формування тих чи інших компетенцій: соціально-особистісних, інструментальних, професійних (загальних чи спеціалізованих).

Щодо соціальної роботи це може бути здатність до системного мислення і прийняття самостійних рішень у нестандартних ситуаціях; уміння критично оцінювати принципи і механізми професійної діяльності в рамках обраного методу і конкретного випадку; посередництво між клієнтами та структурами, що надають послуги, з метою максимізації соціальних ресурсів у відповідності до потреб та інтересів користувачів послуг; здійснення соціально-правового захисту та представництво інтересів клієнтів; уміння налагоджувати, підтримувати і розвивати міждисциплінарне професійне співробітництво, корпоративну відповідальність на основі знання системи органів і служб, які задіяні до роботи зі складними життєвими обставинами клієнтів тощо.

Дуже важливо сформулювати здатність переносити раніше засвоєні знання та уміння в нову ситуацію (формування метаумінь); комбінувати новий спосіб вирішення складних життєвих ситуацій клієнтів з елементів класичних, нових та інноваційних методів соціальної роботи. Наприклад, перенесення до роботи в громаді методів інтегрованих соціальних служб ЦСССДМ загалом чи соціального інспектування зокрема, розвиток інноваційних способів вирішення проблем клієнтів та організації соціальних послуг (так було запроваджено попередження вилучення дітей із сімейного середовища через механізм гейткіпінгу, моделі «мобільний офіс», «єдине вікно», механізм аутсорсингу послуг та ін.).

Тому особливо важливо використовувати такі форми вивчення навчальних дисциплін із спеціальності «Соціальна робота», завдяки яким студенти мають можливість відчувати багатомірність соціального життя, а за теоріями, що обґрунтовують професійну діяльність – складні життєві обставини осіб, які стають клієнтами соціальних служб.

Зрозуміло, що не кожен навчальний матеріал підходить для проблемного викладу. Проблемні ситуації легко створювати при ознайомленні студентів із функціями і цінностями соціальної роботи, її спрямованістю на індивідуальні і суспільні потреби, професійними ролями. Особливості соціальної роботи з конкретними категоріями клієнтів, застосування окремих соціологічних теорій (стигматизації, соціальних ролей, соціально-радикальної) чи комплексно орієнтованих підходів (кризового втручання, зосередженої на завданні моделі), зміна традиційних уявлень щодо інституційних форм обслуговування, пошуки нових підходів до якості і ефективності соціальних послуг – ось далеко не повний перелік тем, придатних для проблемного навчання.

Добре зарекомендували себе укладання договорів з групами клієнтів (або рольові ігри) для проектування моделюючих вправ у аудиторії; використання вторинних джерел досвіду – документальні, художні фільми, романи й повісті, а також життєвий досвід клієнтів (автобіографії, біографії, інтерв'ю, листи...). Цікавий матеріал для аналізу дають телевізійні програми на зразок «Один за всіх» на каналі СТБ.

Використанню принципів проблемного навчання відповідає метод case-study. До його переваг можна віднести [1, 2]: отримання знань з дисциплін, істина в яких плюралістична, тобто немає однозначної відповіді на поставлене питання; перенесення акцентів навчання з оволодіння готовим знанням на його вироблення і співпрацю студентів у малих групах та викладача; емоційність сприйняття матеріалу; відображення у конкретній ситуації комплексу знань і практичних навичок для професійної діяльності; розвиток базових та інструментальних цінностей студентів, їх професійної позиції, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття.

Окрім цього, ситуаційний аналіз активізує студентів, залишаючи їх наодинці з реальними життєвими ситуаціями і кінцева рефлексивна інтерпретація академічної групи на основі проведеної роботи виробляє набір необхідних якостей соціального працівника.

Дослідження проблемного навчання [3] дало окремим науковцям можливість інтегрувати його результати у сім компонентів навчання для практики і визначити поведінкові результати. Їх сутність полягає у наступному:

1. *Дослідження і відкриття*: набуття знань, необхідних для практики соціальної роботи.
2. *Критичні міркування і аналіз*: процес мислення (розвиток навичок логічного мислення і оцінки, оволодіння аргументуванням і судженням, використання засобів досягнення розуміння доступної інформації).
3. *Почуття і оцінка*: пошук значимості (уміння оцінювати якість, важливість і доречність інформації; значимість ситуації для залучених до неї людей).
4. *Спілкування*: обмін інформацією і передача значимості (навички спілкування з допомогою вербальних і невербальних сигналів; використання усних, письмових, візуальних, аудіо- та інших засобів).
5. *Втручання*: дія або спільна участь у дії (взаємодія з клієнтами на основі розуміння, оцінки ситуацій, спілкування з іншими у соціальному, політичному і економічному контексті).
6. *Професійний підхід до роботи*: виконання роботи протягом певного часу (уміння організувати свою роботу індивідуально, у групах або в організації).
7. *Самокероване навчання*: підготовка до навчання впродовж життя (визнання можливостей самонавчання і самоконтролю).

Таким чином, маючи ряд згаданих та інших переваг, проблемне навчання створює додаткові можливості щодо демократизації процесу викладання, посилення евристичної спрямованості навчального матеріалу, нових форм наукового контакту викладача і аудиторії. Та найбільш важливим є врахування конкретного соціального контексту, що є особливістю професійної соціальної роботи загалом, а тому необхідне і в процесі навчальної діяльності.

Література та джерела

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Електронний ресурс] <http://www.vshu.ru/>
2. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. Сурмина Ю.П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
3. Социальная работа как неотъемлемая часть общественного устройства зарубежных стран /Социальная работа. Теория и практика: учеб. пособие. – М.: Инфра, 2003. – С.384-404.